

Inhoud

Een impuls voor verspreidingsonderzoek

Wie is wie in het NEM?
De Vlinderstichting
Jan van der Made

Natuurverkenning 2:
grootgebruiker van het NEM

De evaluatie van het NEM

Meer paddestoelen door een beter milieu?

Kort nieuws uit de meetnetten:

- Uitbreiding watervogeltellingen Waddenzee
- Natuurmonitoring in Fryslân krijgt stevig fundament
- Naar een Nationaal Meetnet Verdroging?
- Soortenlijst Habitatrichtlijn (rectificatie)

Bijlage:

Soortenlijst bijlage 2, 4 en 5 van de Habitatrichtlijn

met welke soorten ze mogelijk rekening moeten houden bij hun initiatieven in plaats van achteraf in de problemen te komen. Het voornemen is de gegevens via het internet openbaar te maken (www.natuurloket.nl; zie kader). Daarop is dan te zien waar globaal de beschermde soorten voorkomen (detailniveau: 5 bij 5 of 1 bij 1 kilometerblokken).

Als een beschermde soort in het gebied voorkomt, zijn vaak gedetailleerder gegevens nodig over het voorkomen van die soort op of rond de bouwlocatie zelf. Voor die gegevens moeten plannenmakers zelf zorgen. Het Natuurloket zou ze daarbij verder de weg kunnen wijzen. Dus het eerste doel van verspreidingsgegevens is voorlichting. Het tweede doel is dat LNV zelf ook weet waar de beschermde soorten zitten. Dat is van belang bij het behandelen van ontheffings-

Interview met Edo Knechtering:

'Een impuls voor verspreidingsonderzoek'

Foto: Arco van Strien

Het vergaren van informatie over de verspreiding van planten- en diersoorten staat momenteel hoog op de agenda van de rijksoverheid. De Tweede Kamer wijdde er zelfs een motie aan. Edo Knechtering van het Ministerie van LNV schrijft naar aanleiding van die motie een advies over het benodigde nationale verspreidingsonderzoek voor Staatssecretaris Faber. In dat advies komt ook de behoefte aan monitoringinformatie aan de orde.

Wat wil LNV met de informatie over verspreiding van soorten?

'De behoefte aan informatie komt onder andere voort uit verplichtingen die Nederland heeft t.a.v. soorten als hamster, zeggekorfslak en andere soor-

ten die volgens de Habitatrichtlijn beschermd zijn en bouwprojecten en dergelijke kunnen blokkeren. Met het verspreidingsonderzoek willen we globale informatie over het voorkomen van bijzondere soorten verschaffen aan plannenmakers, zoals gemeenten. Die kunnen dan vooraf zien

aanvragen voor bouwplannen en dergelijke. Voor bepaalde soorten en situaties zijn namelijk ontheffingen vereist'.

Gaat het alleen om de soorten die op de Europese Habitatrichtlijn staan?

'Het gaat niet alleen om Habitatrichtlijnsoorten, maar om alle soorten die zijn beschermd onder de Flora- en Faunawet, die 1 april j.l. in werking is getreden. Wel denken we erover ons eerst te richten op Habitatrichtlijnsoorten en bedreigde soorten van de Flora- en Faunawet. Die zouden dan relatief snel in kaart moeten worden gebracht. Behalve de Flora- en Faunawetsoorten is er nog een veel grotere set soorten waarover informatie voor LNV van belang is ten behoeve van beleid en regelgeving op nationaal niveau. Daarbij gaat het om verspreidingsgegevens ten

behoefte van het kunnen opstellen en herzien van Rode Lijsten, het kunnen aanmelden van Habitatrichtlijn- en Vogelrichtlijngebieden en het kunnen bepalen van relevante gebieden in het kader van soortbeschermingsplannen. Met name ten behoeve van Rode Lijsten zou het verspreidingsonderzoek periodiek moeten worden herhaald'.

Aan wat voor eisen moet de informatie voldoen?

'We denken aan het laten genereren van informatie over aan- en afwezigheid van soorten op een schaalniveau van 1 bij 1 km of eventueel 5 bij 5 km. Vooral van beschermde soorten waarmee in heel Nederland rekening moet worden gehouden is landsdekkende informatie van belang. Die informatie zou bovendien redelijk actueel moeten zijn, liefst niet veel

www.natuurloket.nl

Het Natuurloket is een internet-gegevensmakelaar voor informatie over het voorkomen van te beschermen planten en dieren in Nederland. De site geeft globale informatie over het voorkomen van deze soorten en verwijst naar organisaties die beschikken over, of behulpzaam kunnen zijn bij het verkrijgen van gedetailleerder informatie. Omdat het natuurloket nog in ontwikkeling is, zal de hoeveelheid informatie op de site nog sterk toenemen. Gemeenten, projectontwikkelaars en anderen kunnen met behulp van het natuurloket informatie vergaren om bij ruimtelijke planvorming na te gaan waar met welke soorten rekening moet worden gehouden. Aan de gegevens op de site kunnen echter geen rechten worden ontleend. Detaillering van de informatie via aanvullend onderzoek is dus vrijwel altijd noodzakelijk.

ouder dan 5 jaar. Dat zijn heel ambitieuze wensen. De informatie over niet-beschermde soorten hoeft niet aan zulke hoge eisen te voldoen. Voor het kunnen opstellen van Rode Lijsten bijvoorbeeld, zijn lange termijn trends in verspreiding relevant en kun je verspreidingsgegevens gebruiken met grotere tijdsintervallen. Bovendien hoeven die gegevens daarvoor niet landsdekkend te zijn. Het gaat er vooral om dat ze een representatief beeld geven van de (trends) in verspreiding'.

Welke soortgroepen krijgen aandacht bij het verspreidingsonderzoek?

'In eerste instantie denken we aan beschermde soorten en soorten waarvoor Rode Lijsten moeten worden opgesteld of herzien. Maar ik sluit niet uit dat ook nieuwe soortgroepen aandacht krijgen. Een van de doelstellingen in de Nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur is dat binnen 20 jaar voor alle in 1982 in Nederland van nature voorkomende soorten de condities voor instandhouding duurzaam aanwezig moeten zijn. Dat vergt een meetnet voor biodiversiteit dat uiterlijk in 2005 zou moeten functioneren. In het NEM, bijvoorbeeld,

www.natuurloket.nl

worden veel soortgroepen gemonitord, maar betwijfeld kan worden of die soortgroepen representatief zijn voor 'alle in 1982 van nature voorkomende soorten'. Zo zijn gewervelde dieren, vooral vogels, nu heel belangrijk in het NEM, maar voor het kunnen volgen van de soortdiversiteit als geheel, zijn bijvoorbeeld ook ongewervelden en mariene organismen relevant. Het is natuurlijk noch haalbaar noch doelmatig om het lot van alle soorten in Nederland te willen volgen. Toch zou het van een representatief deel wel moeten kunnen, hetzij via het NEM hetzij via herhaald verspreidingsonderzoek. Hoe we dat het beste kunnen doen, moet nader worden onderzocht'.

Hoe verhoudt zich het NEM tot het verspreidingsonderzoek?

'Met het opstellen van het advies voor het verspreidingsonderzoek merkten we al snel dat we ook moesten nadenken over monitoring. In de werkgroep hebben we daarom heel precies verschillende toepassingsmogelijkheden van gegevens bekeken met het oog op soortbeschermingswetgeving en beleid voor soorten. Bij elke toepassing hebben we nagegaan of daarvoor verspreidingsonderzoek is te kiezen of monitoring of beide. Zo zijn verspreidingsgegevens nodig om gebieden te kunnen aanwijzen voor soorten van bijlage 2 van de Habitatrictlijn. Maar als je over de effecten van instandhoudingsmaatregelen wilt rapporteren naar de EU, heb je veel meer aan trends in populatiegrootte en dat vergt dus monito-

ring. Het kan dus zijn dat de monitoring in het NEM ook moet worden uitgebreid, maar omgekeerd kan het ook zijn dat soortgroepen die nu in het NEM zitten beter via herhaald verspreidingsonderzoek kunnen worden bijgehouden (bijvoorbeeld rode-lijstsoorten). Verspreidingsonderzoek en monitoring zijn dus complementair'.

Betekent meer aandacht voor verspreidingsonderzoek minder aandacht voor monitoring?

'Zowel monitoring als verspreidingsonderzoek zijn nodig. We overwegen dan ook te adviseren om voor verspreidingsonderzoek extra geld uit te trekken, naast het geld dat LNV aan monitoring (NEM) besteedt'.

Wie gaat al die verspreidingsgegevens verzamelen?

'Het advies raakt aan een door de PGO's gekoesterde wens om verspreidingsonderzoek door de overheid te laten financieren. We gaan er vanuit dat we ver kunnen komen met de PGO's en hun vele vrijwilligers. In aanvulling daarop zal mogelijk ook de inzet van betaalde veldmedewerkers nodig blijken, met name voor soorten en gebieden die moeilijk met vrijwilligers te inventariseren zijn of als het niet op korte termijn lukt om veel vrijwilligers in te schakelen'.

Hoe wordt het verspreidingsonderzoek georganiseerd?

'Het ligt om redenen van doelmatigheid voor de hand om, tezamen met andere overheidsinstellingen die verspreidingsgegevens nodig hebben, de gegevens centraal te

betrekken van de diverse PGO's. Niet toevallig wordt een dergelijk model ook in het NEM gehanteerd. Omdat in het NEM bovendien dezelfde vragende en aanbiedende partijen participeren als de partijen die met verspreidingsgegevens te maken hebben, ligt het voor de hand om te bezien of het NEM niet ook met verspreidingsgegevens kan worden belast. Dat lijkt mij iets om

in ieder geval bij de lopende NEM-evaluatie mee te nemen'.

Is het advies nog op schema?
'Het advies moet aan het begin van de zomer gereed zijn. We doen ons best dat te halen. In welke mate het advies precies zal worden uitgevoerd, is ook afhankelijk van de dynamiek die gepaard gaat met een nieuw aantredende kamer en

kabinet. Toch vermoed ik dat het advies positieve gevolgen zal hebben voor het verspreidingsonderzoek in Nederland, omdat het inmiddels zo'n belangrijk onderwerp is geworden'.

Arco van Strien

Wie is wie in het NEM? De Vlinderstichting / Jan van der Made

Jan van der Made (2e van rechts) temidden van de 'meetnetters' van de vlinderstichting (vlnr): Kars Veling, Robert Ketelaar, Chris van Swaay en (rechts) Dick Groenendijk. Niet op de foto, maar wel betrokken bij het NEM: Victor Mensing

Foto: Kars Veling

Achter het NEM gaat een heel stel organisaties schuil die de flora- en faunatellingen organiseren. Eén van deze organisaties is De Vlinderstichting.

De Vlinderstichting is opgericht om het behoud en herstel van de vlinderstand te bevorderen. Bij de oprichting van De Vlinderstichting in 1983 vonden we dat daaraan hoognodig aandacht moest worden besteed en anno 2002 is dat helaas nog steeds zo. Deze vrolijk fladderende en kleurrijke zoonanbidders zijn ook de afgelopen jaren nog flink in aantal achteruitgegaan. Dat blijkt uit de vlindertellingen die we in het kader van het NEM organiseren en waaraan jaarlijks vele honderden vrijwilligers meedoen. Behalve een vlindermeetnet organiseren we voor het NEM ook de tellingen van het libellenmeetnet. Bij beide meetnetten hebben we een plezierige en intensieve samenwerking met het CBS.

Ook voor het libellenmeetnet zijn vrijwilligers in het hele land van voor- tot najaar bijna wekelijks op een vaste looproute de aanwezige soorten aan het tellen. Dankzij hun inspanningen zijn we ieder jaar weer in staat om indexen van de vlinder- en libellenstand te produceren. Dank daarvoor!

Naast ons meetnettenwerk geven we ook voorlichting en adviezen over inrichting en beheer van natuur, landschap en openbaar groen, verzorgen we cursussen, lezingen en tentoonstellingen over vlinders en vlinder-

vriendelijk groenbeheer, verzorgen we lesmateriaal en levend materiaal voor scholen en lesprojecten en geven we het kwartaaltijdschrift 'Vlinders' uit. We proberen dus op allerlei fronten mensen te betrekken bij het wel en wee van vooral vlinders en de situatie voor deze en aanverwante dieren te verbeteren. Hele praktische voorbeelden daarvan zijn onze betrokkenheid bij de herintroductie van vlinders als de pimperlblauwtjes en de zilveren maan, de aanleg van vlindertuinen en vlindervriendelijke groenstroken, het opstellen van beschermingsplannen en Rode Lijsten en het geven van beheersadviezen aan allerlei groenbeheerders.

Zelf ben ik al lange tijd betrokken bij het werk van De Vlinderstichting. Eerst als medewerker van de vakgroep Natuurbeheer van de toenmalige Landbouwhogeschool – nu Wageningen Universiteit en sinds 1991 als directeur. In deze functie ben ik eerstverantwoordelijke voor het reilen en zeilen van de organisatie en het gezicht van de organisatie naar buiten. Met zo'n 30 personeelsleden en vele honderden vrijwilligers is de Vlinderstichting inmiddels één van de grotere PGO's. Intern zijn de inhoudelijke taken verdeeld over een afdeling Onderzoek & Advies en een afdeling Communicatie & Educatie. Naar buiten toe hebben we heel veel contacten met beheerders (zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, provinciale landschappen, Rijkswaterstaat en gemeenten), met overheden (landelijk vooral met het ministerie van

LNV) met (onderzoeks-) instellingen en met de andere PGO's. In die contacten stellen we de belangen van vlinders natuurlijk voorop. Maar we houden daarbij ook rekening met andere diersoorten en proberen ons altijd constructief op te stellen.

Ik verlaat de Vlinderstichting per 1 september aanstaande en dan zal ik in mijn eigen tijd het natuurbeschermingswerk voortzetten. Mijn opvolger als directeur van De Vlinderstichting is Theo Verstrael, momenteel werkzaam bij de Dienst

Weg- en Waterbouwkunde van Rijkswaterstaat.

Jan van der Made

Natuurverkenning 2: grootgebruiker van het NEM

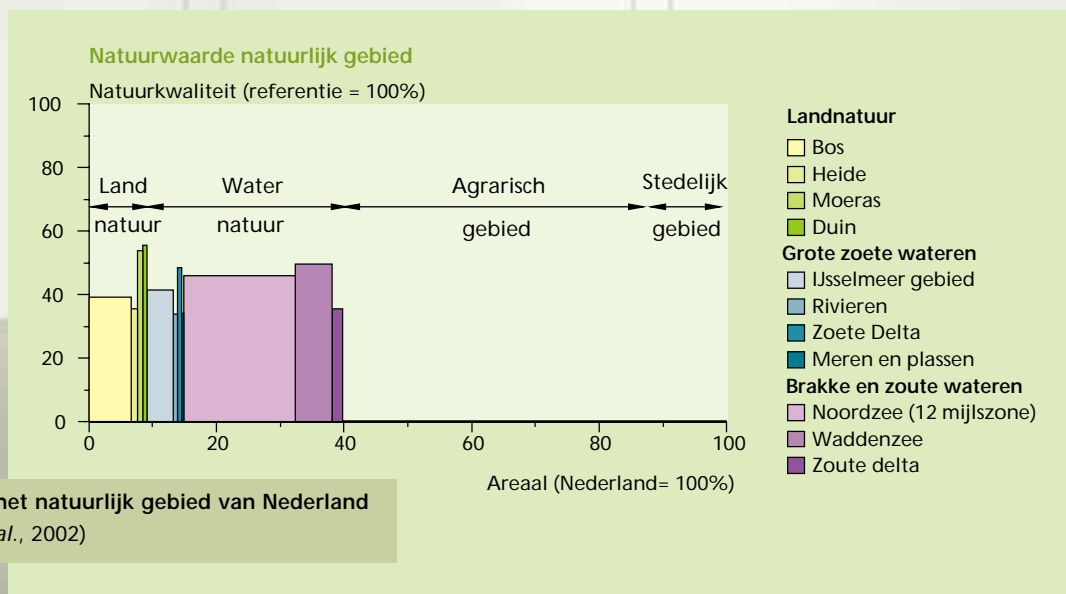
Hoe staat de natuur ervoor in Nederland? De recent verschenen Tweede Nationale NatuurVerkenning geeft een antwoord op deze vraag. Voorafgaand aan haar scenario-analyses maakt de NVK de huidige stand van zaken voor natuur, landschap en maatschappij op. De grote hoeveelheid gegevens die in de loop der jaren door het NEM zijn verzameld, vormden daarbij een onmisbare en unieke informatiebron. Nieuw hierbij is de graadmeter 'Natuurwaarde', die in één oogopslag de toestand van de natuur presenteert.

Eens in de vier jaar brengt het Milieu- en Natuurplanbureau een strategische toekomstverkenning uit: de Nationale NatuurVerkenning (NVK). De NVK2 analyseert vier omgevingsscenario's op hun mogelijke effecten op natuur, landschap en maatschappelijk gebruik, zoals recreatie. Om een consistente beoordeling te geven van de effecten van de veranderingen in bijvoorbeeld de landbouw, het wonen en het bestuur, heeft het planbureau een set van samenhangende graadmeters ontwikkeld. Die graadmeters zijn erop gericht de beleidsmakers en de maatschappij te informeren over de behaalde en mogelijke toekomstige effecten van het beleid.

De graadmeter Natuurwaarde brengt het biodiversiteitsverlies in beeld; zowel wat betreft het areaal (kwantiteit) als de kwaliteit. De actuele kwaliteit wordt (grotendeels) per natuurtype bepaald met cijfers uit de NEM-meetnetten en uit de biologische meetnetten van

RIZA en RIKZ. De graadmeter drukt deze kwaliteit uit als een percentage ten opzichte van goed ontwikkelde, natuurlijke ecosystemen. Het areaal wordt weergegeven als het percentage nog resterende natuur in ons land. Al naar gelang de wensen van de gebruiker kunnen de verschillende natuurtypen worden samengevoegd, tot uiteindelijk één cijfer voor de Natuurwaarde van Nederland. De onderstaande figuur laat zien hoe in de Natuurverkenning de Natuurwaarde op een aantrekkelijke en compacte manier is gepresenteerd: per natuurtype is snel te zien hoeveel areaal er nog is, en met welke kwaliteit (en wat verloren ging).

Aan het NEM is de uitdaging om de gegevens voor een graadmeter als de Natuurwaarde op een slimme en betaalbare manier te verzamelen. Gelukkig is het daarbij niet nodig om alle soorten te monitoren. Een representatieve set van kenmerkende soorten van een ecosysteem is voldoende om de toestand van het systeem als geheel te bepalen. De selectie van de soorten is het resultaat van een wisselwerking tussen de meetnetten en de graadmeters: de praktische en financiële mogelijkheden van de meetnetten en inhoudelijke criteria die vanuit de graadmeter aan de gehele soortenset worden gesteld, bepalen samen de uiteindelijke selectie. In versie 1.0 van de Natuurwaarde zijn in totaal 980 soorten planten en dieren opgenomen uit verschillende soortgroepen. Voor elk van deze soorten wordt de kwaliteit berekend als de verhouding tussen zijn actuele voorkomen en zijn voorkomen in de referentie; het

Dotterbloem, een kenmerkende oeverplant, die steeds minder voorkomt

gemiddelde over de gehele soortenset is de kwaliteit van het systeem. Zo worden de meetnetten voor de afzonderlijke soortgroepen ingezet voor een toestandbepaling van de ecosystemen als geheel.

Voordat ze in de Natuurverkenning terecht kwamen, hebben de gegevens een lange route doorlopen. Van vrijwilliger naar PGO, van PGO naar CBS, van CBS naar het MNP, om maar de meest gangbare route te noemen. In een aantal gevallen wordt ook gebruik gemaakt van andere gegevens, maar in het algemeen kan voor de landecosystemen toch worden gezegd dat het NEM de huisleverancier is. En de rol van de PGO's gaat zelfs nog veel verder, want het merendeel van de referentiestudies is door hen uit-

gevoerd, op basis van historisch materiaal.

De graadmeter Natuurwaarde komt overigens niet alleen voor in het toestandshoofdstuk van de Natuurverkenning. Ook in de scenario-analyse is hij terug te vinden. Daar is, via vertaling van scenario's naar landgebruikskaarten en drukfactoren, de Natuurwaarde gemiddeld. Zo brengt de NVK het heden, verleden en toekomst samenhangend in beeld met meetnetten en modellen. De ecologische monitoring van het NEM is daarbij cruciaal voor de verankering met de echte natuur in het hier en nu.

Kijken we naar de cijfers, dan laat de figuur zien dat de natuurkwaliteit van de Nederlandse eco-

systemen anno nu varieert van ca. 35 tot 55 %. De open duinen behoren nog tot de best ontwikkelde systemen van ons land, met name de flora heeft zich hier in recente jaren hersteld. De rivieren, meren en plassen staan er het slechtst voor. Gemiddeld komt de Natuurwaarde voor de natuurlijke gebieden uit op een kwaliteit van 44%, met een resterend areaal van 40% (inclusief 12 mijlszone van de Noordzee). De scenario-analyses van de Natuurverkenningen laten vervolgens zien dat voor de toekomst (tot ca. 2030) een kwaliteitswinst van 10 a 15% mogelijk is.

Mireille de Heer

De evaluatie van het NEM

In 1999 hebben de NEM-partners een 4-jarige samenwerkingsovereenkomst gesloten met afspraken over de ontwikkeling en financiering van bestaande en nieuwe natuurmeetnetten. Op basis van een evaluatie van de resultaten, die tijdens de convenantperiode zijn geboekt, worden besluiten genomen over de voortzetting van het convenant na 2002. Deze evaluatie wordt momenteel uitgevoerd en de resultaten worden eind juli verwacht. Vooruitlopend daarop geven we vast een tussenstand.

De evaluatie is gesplitst in een organisatorisch deel en een inhoudelijk deel. De organisatorische evaluatie is uitbesteed aan een extern bureau (NovioConsult) en is bedoeld om na te gaan hoe het NEM heeft gefunctioneerd en of het NEM eventueel anders georganiseerd zou moeten worden. De studie betreft:

- de evaluatie van het functioneren van de NEM-organisatie, zowel intern als extern;
- de evaluatie van de overwegingen en de inhoud van

de samenwerkingsovereenkomst NEM uit 1999;

- het nagaan en globaal uitwerken van ontwikkelingsmogelijkheden van het NEM.

Hiertoe worden de dossiers van het NEM bestudeerd, een aantal interviews met betrokkenen bij de diverse NEM-organisaties gehouden en een discussiebijeenkomst georganiseerd.

De inhoudelijke evaluatie heeft tot doel om de inder tijd gekozen meetdoelstellingen te evalueren, deze zo nodig aan te passen of uit te breiden op basis van nieuwe informatiebehoefte bij de NEM-partners en tevens de consequenties daarvan voor de huidige en eventueel nieuw op te starten meetnetten in kaart te brengen.

Het is natuurlijk niet de bedoeling om de hele monitoring weer opnieuw in te richten – dat kan ook moeilijk met vrijwilligersmeetnetten – maar anderzijds moet het NEM afgestemd blijven op een goede bediening van de beleidsmakers en financiers.

Geelbuikvuurpad

Foto: Kina, Dirk Klees

Andere meetdoelen

De inhoudelijke evaluatie is onder- tussen nagenoeg afgerond. Met behulp van interviews met diverse ministeries en het Natuurplan- bureau is de huidige informatie- behoefte op het gebied van natuurmonitoring in kaart gebracht. Opmerkelijk daarbij was dat het meetdoel 'monitoring van aandachtsoorten' – dat voor de meeste bestaande NEM-meetnetten geldt – moet worden aangepast. In plaats van aandachtsoorten gaat het nu om de soorten van Soort- beschermingsplannen, Habitat- en Vogelrichtlijn en dergelijke. Ook natuurgraadmeters worden als belangrijk doel voor monitoring

genoemd.

Inmiddels zijn voorlopige conclusies voor de bestaande meetnetten en voor eventuele uitbreidingen getrokken. De meeste lopende NEM-meetnetten blijken nog steeds een belangrijke informatiebehoefte te vervullen. Twee van de huidige meetnetten, het Meetnet Muizen en Spitsmuizen (via braakbalanaly- ses) en het Landelijk Meetnet Flora Aandachtssoorten, zullen niet in de huidige vorm gecontinueerd wor- den. Dat is echter niet zozeer om- dat er geen behoefte aan is, als wel omdat deze meetnetten niet vol- doende bruikbare monitorings- gegevens opleverden. Bij andere meetnetten worden momenteel de

mogelijkheden onderzocht voor uitbreiding met soorten uit het Meerjarenprogramma Uitvoering Soortenbeleid 2000-2004 en uit de Habitatrichtlijn (bijlage 2 en 4). Dat gebeurt in samenhang met het advies Nationaal Verspreidings- onderzoek, dat binnenkort zal wor- den uitgebracht. Voor een aantal andere meetdoelen is de informa- tiebehoefte nog onvoldoende dui- delijk om hiermee binnen het NEM aan de slag te gaan. Dat geldt bij- voorbeeld voor de kwaliteit van de natuurdoelen uit het Structuur- schema Groene Ruimte 2, de effec- ten van versnippering en van kli- maatsverandering en de natuur van het stedelijke gebied.

Financiële dekking

Ten slotte worden inhoudelijke en organisatorische evaluaties samen- gevoegd tot één rapport. Dat moet volgens planning eind juli af zijn. De financiële dekking voor alle plannen moet dan echter nog wor- den gezocht. De verwachting is dat in het najaar van 2002 de verschil- lende NEM-partners duidelijkheid kunnen geven over de inhoud en financiering van een nieuwe samenwerkingsovereenkomst.

Fons Koomen

Meer paddestoelen door een beter milieu?

De (na)jaren van 2001 en vooral 2000 waren prima paddestoelenjaren. Na jaren van kwakkelen leken ineens veel soorten terug van weggeweest en waren de aantallen paddestoelen bijzonder hoog. Zo werden bijvoorbeeld weer vrij veel cantharellen waargenomen, wat voor culinaire liefhebbers ongetwijfeld goed nieuws is. Ook werden veel stekelzwam- men waargenomen. Deze voor verzuring en vermessing gevoelige groep paddestoelen lijkt na vele jaren van achteruitgang eindelijk weer in de lift, mogelijk door verbetering van de milieuom- standigheden.

Of de terugkeer van zeldzame paddestoelen werkelijk door een vermindering van de verzuring en vermessing komt of slechts een tijdelijke opleving betreft is nog niet geheel duidelijk. Met behulp van het Meetnet Paddestoelen kunnen we hierover wellicht binnen enkele jaren duidelijkheid verschaffen.

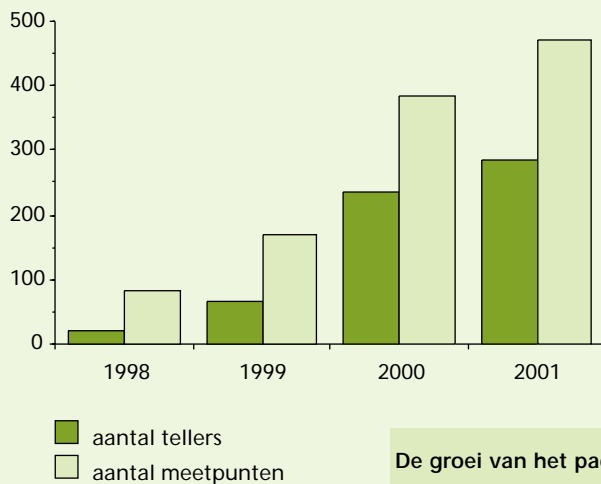

Hanekam (*Cantharellus cibarius*)

Foto: E. Arnolds

Dit NEM-meetnet is met een proef in 1998 gestart en sindsdien in opbouw.

In het Meetnet Paddestoelen worden ruim 100 van de circa 3000 verschillende soorten paddestoelen gevolgd. Het gaat daarbij om paddestoelen van bossen van de

De groei van het paddestoelenmeetnet

hogere zandgronden en de duingebieden. De opbouw van het meetnet is goed op gang gekomen, mede door het enthousiasme van de Nederlandse Mycologische Vereniging (NMV) die vrijwilligers werft voor de tellingen, samen met hen de meetpunten uitkiest en de telgegevens inzamelt. Het CBS waakt over de kwaliteit van het meetnet en verzorgt de dataverwerking.

In de korte tijd dat het meetnet draait is het aantal meetpunten al flink gegroeid (zie figuur). In 2001 werden door 285 tellers al 470 meetpunten onderzocht. Trends in het voorkomen van de paddestoelensoorten zijn te bepalen als de soorten gedurende enkele jaren in voldoende meetpunten zijn geteld. In 2000 werd al

voor méér dan 40 van de te inventariseren soorten de voor landelijke indexen benodigde steekproefgrootte van minimaal 25 meetpunten per soort behaald. Sommige soorten worden zelfs al in zoveel meetpunten geteld dat binnen enkele jaren ook indexen voor deelgebieden tot de mogelijkheden behoren.

Bij de soorten waarvoor de minimum steekproefgrootte nog niet wordt gehaald, zijn er overigens een paar die zo zeldzaam zijn dat het aantal van 25 meetpunten sowieso niet gehaald kan worden. Trends voor die soorten worden bepaald aan de hand van tellingen op alle bekende vindplaatsen.

Bij het CBS wordt inmiddels volop gewerkt aan de opbouw van het rekensysteem waarmee de indexen berekend gaan worden. De eerste indexen kunnen waarschijnlijk in de loop van 2002 berekend worden

over de jaren tot en met 2001. Door het beperkte aantal meetpunten en teljaren zullen deze indexen misschien nog niet erg betrouwbaar zijn, maar de verwachting is dat dat bij groei van het meetnet de komende jaren snel verbetert. Binnen enkele jaren zal er daarom een veel stelliger antwoord kunnen worden gegeven op de vraag of de jaren 2000 en 2001 positieve toevalstreffers waren of dat het met de paddestoelen werkelijk beter gaat. Indexen voor deelgebieden en aanvullend milieuonderzoek kunnen daarbij wellicht meer inzicht geven in de oorzaken van de geconstateerde ontwikkeling.

Tom van der Meij

Kort nieuws uit de meetnetten

Uitbreiding Watervogeltellingen Waddenzee

De Waddenzee is een internationaal belangrijk natuurgebied met een beschermde status. Vooral watervogels staan in dit gebied in de belangstelling. Denk bijvoorbeeld aan de discussie over de relatie tussen de voedselbehoefte van Scholeksters en de schelpdiervisserij. Betrouwbare gegevens over de trends bij de betrokken soorten zijn bij de maatschappelijke discussies over dit gebied van essentieel belang. SOVON Vogelonderzoek Nederland heeft daarom in opdracht van EC-LNV en het CBS de strategie van watervogelmonitoring in de Waddenzee nog eens onder de loep genomen. Bij dat onderzoek is gebruik gemaakt van

Scholeksters bij Holwerda aan de Waddenzee

Foto: Kina, H.J. Roersma

een grote dataset met maandelijkse Waddenzeetellingen uit de Duitse deelstaat Niedersachsen. Uit deze gegevens zijn verschillende telscenario's (combinaties van een beperkt aantal integrale tellingen

en steekproeftellingen) geselecteerd. De populatietrend voor zo'n 20 vogelsoorten in deze scenario's is vergeleken met trends op basis van de gehele dataset (maandelijkse tellingen). Op basis van het

onderzoek heeft EC-LNV besloten om de watervogeltellingen in de Waddenzee uit te breiden van drie naar vijf integrale tellingen (in september, november, januari, mei en in een jaarlijks wisselende maand) aangevuld met maandelijkse tellingen in steekproefgebieden.

Leo Soldaat, CBS

Natuurmonitoring in Fryslân krijgt stevig fundament.

Het jaar 2002 is voor de Friese natuurmonitoring een gedenkwaardig jaar. Het Friese bestuur heeft ingestemd met belangrijke voorstellen die hiervoor zijn ontwikkeld. Niet alleen wordt het goed lopend weidevogelmeetnet voortgezet, ook wordt eindelijk de weg geopend voor deelname aan het florameetnet. In 2002 zullen de eerste 220 meetpunten worden ingericht en is ook een belangrijk gebied als de Wadden in het meetnet opgenomen.

Een belangrijke poot onder de Friese natuurmetingen is een goede samenwerking met al die PGO's, die in de Provincie op dit gebied actief

zijn. In een organisatie-onderzoek van het provinciaal bestuur zijn hun wensen geïnventariseerd en naast de mogelijkheden gelegd die de Provinciale Dienst kan bieden.

Resultaat is een voorstel aan Provinciale Staten om een natuurmeting-bureau binnen de Provinciale Dienst op te zetten, vergelijkbaar met de andere Provincies. Daarmee komt een eind aan een lange periode waarin Fryslân alleen maar incidentele metingen kon leveren.

Niels Schotsman, prov. Friesland

Naar een Nationaal Meetnet Verdroging?

Recent is door KIWA een studie voltooid naar het ontwerp van een mogelijk Nationaal Meetnet Verdroging (NMV). In het voorwoord van het rapport geven de belangrijkste 'verdrogingspartners' (overheden, terreinbeheerders, instituten) in Nederland aan, waarom de totstandkoming van een dergelijk meetnet zo belangrijk is voor evaluatie en bijsturing van het beleid. En hoe dat handen en voe-

ten zou kunnen krijgen in de vorm van een nationaal meetnet, dat is opgebouwd uit vele regionale/lokale meetnetten. Iets wat ook ondersteund zal worden door de uitkomsten van de recent uitgevoerde Evaluatie Verdrogingsbestrijding. De aanbiedingsbrief bij het rapport roept alle betrokken partijen op tot actie: departementen dienen de vraag naar een NMV te articuleren, provincies & waterschappen kunnen een belangrijke rol spelen in de organisatie (bijv. rondom het gebiedenbeleid) en terreinbeheerders & waterschappen kunnen zich inspannen om de daadwerkelijke meetcijfers op tafel te krijgen. Ook voor het NEM is dit een belangrijke ontwikkeling: informatie over verdroging kan helpen bij het opsporen van oorzaken van verandering in bijvoorbeeld het Landelijk Meetnet Flora. Omgekeerd kan het LMF de effecten laten zien van de verdroging en de bestrijding daarvan.

Het rapport is op te vragen bij het RIVM, dhr. Mark van Veen (mark.van.veen@rivm.nl).

(MdH)

Meetnetten in het NEM en de organisatie die het landelijke meetnet coördineert

Reptielen (RAVON)
Amfibieën (RAVON)
Vleermuizen wintertelling (VZZ)
Muizen (via braakballen) (VZZ)
Dagactieve zoogdieren (VZZ & SOVON)
Algemene broedvogels oftewel het BMP (SOVON)
Zeldzame broedvogels oftewel het LSB (SOVON)
Watervogels (SOVON)
Dagvlinders (De Vlinderstichting)
Libellen (De Vlinderstichting)
Flora – aandachtsoorten (FLORON)
Flora – Milieu- en natuurkwaliteit (CBS & Provincies)
Terrestrische korstmossen (Lichenologische Werkgroep)
Paddestoelen in bossen (NMV)

Foto's:

T. van der Meij, tenzij anders vermeld.

Colofon

De Nieuwsbrief Netwerk Ecologische Monitoring is een uitgave van het Expertisecentrum LNV, het CBS, het RIVM, VROM en het RIZA.

landbouw, natuurbeheer
en visserij

Centraal Bureau
voor de statistiek

Rijksinstituut
voor Volksgezondheid
en Milieu

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Rijksinstituut voor
Integraal Zoetwaterbeheer en
Afvalwaterbehandeling

Redactie:

Fons Koomen (EC-LNC;
F.Koomen@ECLNV.Agro.nl)
Mireille de Heer (RIVM;
Mireille.de.Heer@RIVM.nl)
Tom van der Meij (Bioland;
T.vd.Meij@Bioland-Info.nl)
Ingeborg van Splunder (RIZA;
I.vSplunder@
RIZA.RWS.MinVenW.nl)
Arco van Strien (CBS; ASIN@CBS.nl)

Vormgeving

Studio RIVM

Eindredactie:

T. van der Meij,
Bioland Informatie, Oegstgeest
(T.vd.Meij@Bioland-Info.nl),

Suggesties en opmerkingen over de nieuwsbrief zijn welkom. Reacties en aanvullingen/aanvragen graag naar:

Arco van Strien, (ASIN@CBS.nl)
CBS, Postbus 4000,
2270 JM Voorburg